

УДК 025.26:027.7(477.74–2)

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2022.2\(28\).267817](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2022.2(28).267817)

Данилюк Наталія Євгенівна,

завідувач відділу комплектування Наукової бібліотеки
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна
тел.: (048) 722 12 10
e-mail: komplekt@onu.edu.ua

ОБМІННИЙ ФОНД НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ – ВІЗИТНА КАРТКА УНІВЕРСИТЕТУ

У статті йдеться про організацію та досвід функціонування обмінного фонду як частини обмінно-резервного фонду наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Охарактеризовано склад обмінного фонду НБ для привернення уваги потенційних партнерів з книгообміну. Проаналізовано роль сучасних фахових періодичних видань університету в складі обмінного фонду. Виявлено зв'язок видавничої діяльності співробітників університету з поповненням фонду наукової бібліотеки університету сучасними виданнями провідних вишів України.

Ключові слова: обмінний фонд, обмінно-резервний фонд, книгообмін, Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Сучасні бібліотечні установи приймають виклики часу, інформаційного, технологічно розвинутого, цифрового, електронного, тому набувають нових функцій, виконують нові завдання, знаходять нові форми діяльності. Але постійною та незмінною лишається кумулятивна функція, тобто формування, накопичення, систематизація, аналітико-синтетична обробка й організація збереження документальних ресурсів. Виконуючи цю функцію, бібліотеки збирають документи, що були створені в різних країнах у різний час різними авторами, різні за змістом та формою [5]. Йдеться звичайно ж про бібліотечний фонд¹, частиною якого є обмінний фонд.

Не так часто можна зустріти публікації щодо цієї теми. Більше уваги приділяється наразі формуванню фондів електронних ресурсів бібліотек, баз даних, повнотекстових видань вільного доступу. Але ж неможна забувати про традиційні функції та завдання бібліотек, про їх книжкові фонди, що мають виключне значення для формування національного культурного надбання держави.

Обмінний фонд (далі – ОФ) Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова є частиною Обмінно-резервного фонду².

¹ Бібліотечний фонд – упорядковане зібрання документів, що зберігається в бібліотеці [1, с. 1].

² Резервний фонд – допоміжна частина фонду бібліотеки, що використовується для заміни в основному та підсобних фондах бібліотеки та її філій втрачених користувачами або зношених документів, а також при створенні нових філій [14].

Фонд призначено для обміну, перерозподілу, безкоштовного передання документів бібліотекам, установам, організаціям та реалізації населенню [13]. Останнім часом комплектування бібліотек ЗВО науковою та навчальною літературою зазнає певних труднощів внаслідок обмеження коштів, тому в комплектуванні сучасної бібліотеки велику роль відіграє книгообмін.

За мету статті ми поставили, по-перше, розкриття та узагальнення поняття «обмінний фонд бібліотеки», по-друге, опис досвіду функціонування ОФ у Науковій бібліотеці ОНУ імені І. І. Мечникова, а також розкриття складу ОФ НБ для привернення уваги потенційних партнерів з книгообміну.

Уперше на законодавчому рівні право безкоштовно передавати літературу із фондів одних бібліотек іншим було надано у 1959 році з прийняттям спеціальної постанови уряду СРСР «Про використання книжкових фондів бібліотек». Саме тоді обмінні фонди набули правового статусу. Документи стали перерозподілятися через обмінно-резервні фонди бібліотек. Цей процес дозволив зберегти великі масиви видань, які були непрофільні та дублетні в одних бібліотеках, але були потрібні іншим [13].

Відповідно до статті 4 Закону України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» було розроблено та Наказом Міністерства культури України (№ 1131 від 31.10.2017) затверджено «Порядок використання документів через обмінні бібліотечні фонди». Згідно цьому Порядку «до обмінного бібліотечного фонду включаються документи: дублетні, непрофільні і маловживані, які були вилучені з інших фондів бібліотеки; видані фондоутримувачем та призначені ним для розповсюдження через обмінні фонди; отримані безоплатно від фізичних та юридичних осіб для розповсюдження» [2]. Цей Порядок визначає механізм використання документів, які знаходяться в обмінних бібліотечних фондах. Згідно Закону України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» ОФ – відокремлена частина бібліотечного фонду, що використовується для обміну чи безкоштовної передачі [1, ст. 18].

Основними завданнями ОФ бібліотек України є:

- сприяння раціональному використанню бібліотечних ресурсів держави;
- сприяння формуванню, доукомплектуванню та поліпшенню якісного складу діючих фондів бібліотек країни;
- участь у міжнародному співробітництві у сфері зміцнення культурних зв'язків [13].

Перші згадки про обмін в «основній бібліотеці» Новоросійського університету ми зустрічаємо в праці О. І. Маркевича «Двадцятипятилетие Императорского Новороссийского университета» [4]. Ще в 1866–1867 роках було зроблено перші спроби здійснити обмін дублетними виданнями між бібліотекою Новоросійського університету та Віленською Публічною бібліотекою. Ця спроба не вдалась, одною з причин була відсутність в Віленській бібліотеці каталогів для ознайомлення [4, с. 599].

П. С. Шестериков у праці «Постановка бібліотечного дела в университетских и некоторых других библиотеках России» (Одеса, 1915) одним з шляхів поповнення бібліотечного фонду Бібліотеки Імператорського Новоросійського університету називає обмін. Також в цій праці є відомості про «відділ дублетів» [15, с. 186].

У Звітах Бібліотеки Одеського Державного університету починаючи з 1939 року одним з джерел поповнення фонду є обмін з іншими науковими закладами [11, с. 2]. Згідно звіту, у 1947 році було упорядковано основні та допоміжні фонди, опрацьовано необроблений фонд. Було виділено дублетний та резервний фонди. На основі допоміжних фондів було упорядковано і описано монографічний обмінний фонд та виділено обмінний фонд періодичних видань. З 1947 року в звітах згадується поповнення основного фонду за рахунок дублетного та резервного фондів [12, с. 7].

Обмінний фонд великої бібліотеки формується десятиріччями, це гнучка та рухлива структура, яка постійно оновлюється. З середини ХХ сторіччя склад книг в обмінному фонді оновився декілька разів, до фонду завжди надходять видання, якими університет може пишатися.

Сучасний шар обмінного фонду складається переважно з дублетних видань університету. Але так було не завжди. Раніше обмінний фонд складався з надходжень з інших установ, навчальних закладів, бібліотек, дарунків, які виявились дублетними виданнями. Окремий шар фонду – це періодичні видання ХІХ – середини ХХ сторіччя. Це, якщо можливо так сказати, пасивна (резервна) частина обмінного фонду, яка є у кожній великій бібліотеці. Слід сказати, що «історичний» резервний шар обмінно-резервного фонду постійно переглядається та редагується, найбільш цінні видання переводяться до основного фонду наукової бібліотеки. За останні роки з обмінно-резервного фонду до основного переведено більше трьох тисяч примірників книжкових та періодичних видань, які мають історичну та наукову цінність. Але є й морально застарілі видання, які на сьогодні втратили свою актуальність та підлягають вилученню.

За видами друкованої продукції в обмінному фонді зібрано книги, брошури, періодичні та продовжувані видання. За складом обмінний фонд дуже різноманітний. До обмінного фонду потрапляють переважно монографії, бібліографічні видання, ювілейні збірки, але є й художня література. В резервній частині обмінно-резервного фонду присутня велика кількість підручників, переважно іноземними мовами та іншомовні періодичні видання.

Найбільш активна частина обмінного фонду – сучасні періодичні видання Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Ці видання, майже з видавництва потрапляють до обмінного фонду, каталогізуються, розподіляються за адресатами, на них складаються певні документи, та в короткі строки надсилаються партнерам. Наукова бібліотека має низку постійних бібліотек-партнерів ЗВО України, з якими здійснює книгообмін. Такий шлях розпо-

всюдження фахових періодичних видань сприяє посиленню наукового впливу науковців Одеського національного університету в професійному середовищі.

Протягом останніх років, коли фінансування значно зменшилося, до обмінного фонду надходять лише найкращі та найцінніші видання. Сьогодні обмінний фонд наукової бібліотеки налічує більше чотирнадцяти тисяч примірників. Активний шар – це близько трьохсот назв у понад чотирьох тисячах примірників – переважно видання останніх років.

Розкриття змісту обмінного фонду забезпечується за допомогою довідкового апарату, який складається з карткових каталогів – алфавітного і топографічного. «Історична» частина обмінного фонду має систематичний каталог. Сучасна частина подана на сайті Наукової бібліотеки ОНУ імені І.І. Мечникова у розділі «Обмінно-резервний фонд» «Обмінний фонд» Інформація про фонди представлена у вигляді неанотованих бібліографічних списків книг та періодичних видань. Література розміщена за чотирма розділами: загально університетські видання [9], видання гуманітарного напрямку [7], видання природничих факультетів [11], власні видання Наукової бібліотеки університету [8]. На полицях ОФ сучасна література розміщена за такими самими розділами. Новим надходженням присвоюється поточний номер, за яким кожний примірник записується до книги обліку ОФ. Цей фонд традиційно не інвентаризується. Він відокремлений від основного фонду та не використовується для обслуговування читачів. Коли здійснюється передача окремого примірника за книгообміном, його номер викреслюється з карткових каталогів та з книги обліку, у книзі робиться запис дати та номеру акту передачі. Акти після підпису партнерами передаються до матеріального відділу університету.

Управління ОФ Наукової бібліотеки ОНУ імені І.І. Мечникова здійснює відділ комплектування.

Сучасний обмінний фонд має декілька справжніх перлин. Це видання, які висвітлюють історію Одеського національного університету, деякі монографії, які свого часу друкувалися невеликим накладом, та інші видання, значення яких важко переоцінити.

В цьому списку почесне місце займає оновлене та доповнене видання «Професори Одеського національного університету імені І.І. Мечникова: біографічний довідник у 2 т.»³, видання викладачів історичного факультету «*Nonogis causa*: почесні члени, доктори, професори Одеського національного університету імені І.І. Мечникова: до 155-річчя від дня заснування»⁴, «Випускники Одеського національного університету імені І.І. Мечникова: енциклопедичний

³ Професори Одеського національного університету імені І.І. Мечникова : біогр. довід. : у 2 т. / ОНУ ім. І.І. Мечникова, Наук. б-ка ; упоряд. та бібліогр. ред.: О.С. Мурашко, В.П. Пружина, В.В. Самодурова ; голов. ред. І.М. Коваль ; відп. ред. М.О. Подрезова. Одеса, 2020.

⁴ Музичко О.Є. *Nonogis causa*: почесні члени, доктори, професори Одеського національного університету імені І.І. Мечникова : біогр. довід.: до 155-річчя від дня заснування ОНУ ім. І.І. Мечникова / О.Є. Музичко, О.О. Синявська, В.М. Хмарський ; голов. ред. І.М. Коваль ; ОНУ ім. І.І. Мечникова, Ф-т історії та філософії, Каф. історії України. Одеса, 2020. 306 с.

словник»⁵, низка ювілейних видань, присвячених історії Одеського університету різних десятиріч [9].

Частина обмінного фонду, яка присвячена гуманітарним наукам містить, між іншим, збірку документально-художніх нарисів «Історія філологічного факультету [ОНУ ім. І. І. Мечникова]»⁶, декілька художніх збірок викладачів філологічного факультету та факультету романо-германської філології, дослідження з української та іноземних мов, світової літератури, компаративістики. Збірки статей, які висвітлюють сучасний літературний процес та культурний і літературний процеси в історичному аспекті [7]. Має велику наукову та практичну цінність не лише для філологів-діалектологів, але й для етнографів та істориків «Словник українських говорів Одещини», який містить близько 5000 слів⁷. Історія Одеси, Одещині, Півдня України представлена в обмінному фонді Наукової бібліотеки низкою праць викладачів факультету історії та філософії Одеського національного університету [7].

Справжні книжкові перлини вийшли в серії «Розвиток науки в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова». Наприклад, двотомник «Історія кафедри української літератури Одеського національного університету імені І. І. Мечникова: персоналії і факти»⁸ посів III місце в номінації «Збірник біобібліографічних матеріалів» у II Всеукраїнському бібліотечному «Бібліографічному рейтингу – 2018», отримав Диплом учасника топ-10 I Всеукраїнського бібліотечного «Біографічного Рейтингу – 2017» у номінації «Збірник біобібліографічних матеріалів» та став лауреатом конкурсу «Краща книга виставки», що проходив у рамках XX Всеукраїнської виставки-форуму «Українська книга на Одещині» у номінації «Довідкове видання». Інші видання цієї серії присвячені як окремим науковцям – історичним постатям в різних галузях⁹, так і цілим підрозділам університету, які яскраво сяють на тлі сучасно-

⁵ Випускники Одеського національного університету імені І.І. Мечникова: енциклопед. слов. / ОНУ ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка ; авт. вступ. ст. та голов. ред. І. М. Коваль ; відп. ред. М. О. Подрезова ; редкол.: В. В. Глебов [та ін.] ; бібліогр. ред. О. С. Мурашко ; упоряд.: В. П. Пружина, В. В. Самодурова. Одеса, 2019. 699 с.

⁶ Історія філологічного факультету [ОНУ ім. І. І. Мечникова] : зб. документально-худож. нарисів / ОНУ ім. І. І. Мечникова ; відп. ред. Є. М. Черноіваненко. Одеса, 2012. 119 с.

⁷ Словник українських говорів Одещини: близько 5000 слів / ОНУ ім. І. І. Мечникова, Філол. ф-т, Каф. укр. Мови ; за ред. О. І. Бондаря. Одеса, 2011. 222 с.

⁸ Історія кафедри української літератури Одеського національного університету імені І. І. Мечникова: персоналії і факти : у 2 т. / ОНУ ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка, Філол. ф-т ; авт. вступ. ст. та ідеї В. П. Саенко ; упоряд. та бібліогр. ред.: В. П. Пружина, Т. С. Кара ; голов. ред. І. М. Коваль ; наук. ред. Є. М. Черноіваненко ; відп. ред. М. О. Подрезова. Одеса, 2018. (Розвиток науки в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова ; вип.: Філологія).

⁹ Дьомін О. Б. Шукач слов'янських скарбів В. І. Григорович / О. Б. Дьомін, М. В. Алексеєнко ; наук. ред. В. О. Колесник ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред. Г. В. Великодна ; авт. передм. І. М. Коваль ; ОНУ ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. Одеса, 2015. 480 с. (Розвиток науки в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова ; вип.: Славістика) ; Напередодні апогею: одеські роки філософа і психолога – професора Миколи Яковича Грота (1883–1886) / В. І. Подшивалкіна [та ін.] ; упоряд.: В. В. Самодурова, О. С. Мурашко ; наук. ред. В. М. Хмарський ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред. Г. П. Бахчиванжи ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. Одеса, 2016. 454 с. (Розвиток науки в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова ; вип.: Психологія. Філософія) ; Научное наследие Н. Н. Ланге в университетской библиотеке / авт.-сост.: В. И. Подшивалкина [и др.] ; библиогр.

го наукового небосхилу¹⁰. Всі видання цієї серії представлені в ОФ Наукової бібліотеки.

Особливу увагу привертають видання наукового проекту «Острів Зміїний». Цей науковий проект поєднує в собі п'ять монографій, які висвітлюють різні аспекти дослідження острова. Всі монографії присутні в ОФ: «Острів Зміїний. Інформаційні джерела», «Острів Зміїний. Історія та археологія», «Острів Зміїний. Рослинний і тваринний світ», «Острів Зміїний. Абіотичні характеристики», «Острів Зміїний. Екосистема прибережних вод»¹¹.

Крім того ОФ містить цікаві видання, присвячені окремим навчальним підрозділам (кафедрам, факультетам) та науково-дослідним підрозділам університету. Ці видання висвітлюють багаторічну плідну працю науковців і співробітників Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Окремої уваги заслуговують власні видання Наукової бібліотеки, які представлені в ОФ. Наукова бібліотека ОНУ імені І. І. Мечникова має багатий та цінний фонд, який потребує не лише належного зберігання, а й дослідження. Вивчення власного фонду фахівцями бібліотеки розвивається різними напрямками. Дослідженню іменних колекцій присвячені праці відділу рідкісних книг та рукописів. Ось деякі з них: «Шедеври в колекціях університетської бібліотеки: західноєвропейська гравюра XV–XIX століть: каталог-альбом»¹², «Польські стародруки з колекцій університетської бібліотеки: каталог»¹³, «Книжкові пам'ятки Наукової бібліотеки Одеського національного університету: путівник»¹⁴. Видання «Рідкісні французькі видання XVI–XVIII ст.

ред. В. В. Самодурова ; отв. ред. М. А. Подрезова ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. Одеса, 2010. 350 с. (Развитие науки в Одесском (Новороссийском) университете ; вып. : Психология).

¹⁰ Вклад физиков Одесского (Новороссийского) университета в развитие науки в Одессе, 1920–1933 / авт.-сост.: М. А. Подрезова [и др.] ; науч. ред. В. А. Смынгина ; библиогр. ред. О. В. Суровцева ; ОНУ ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2010. 326 с. (Развитие науки в Одесском (Новороссийском) университете ; вып. : Физика) ; Науки про Землю в Одеському (Новоросійському) університеті / С. А. Черкез [та ін.] ; наук. ред.: М. О. Подрезова, О. Г. Топчів ; бібліогр. ред. В. В. Самодурова ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2010. 102 с. (Розвиток науки в Одеському (Новоросійському) університеті ; вип. : Географічні та геологічні науки).

¹¹ Острів Зміїний. Інформаційні джерела = Zmiinyi Island. Informational sources / В. А. Сминтина [та ін.] ; авт.-уклад.: В. В. Самодурова [та ін.] ; відп. ред. М. О. Подрезова. Одеса, 2008. 389 с. ; Острів Зміїний. Історія та археологія = Zmiinyi Island. History and archaeology / В. А. Сминтина [та ін.] ; відп. ред. О. В. Сминтина ; ОНУ ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2008. 175 с. ; Острів Зміїний. Рослинний і тваринний світ = Zmiinyi Island. Flora and fauna / В. А. Сминтина [та ін.] ; відп. ред. В. О. Іваниця. Одеса, 2008. 178 с. ; Острів Зміїний. Абіотичні характеристики = Zmiinyi Island. Abiotic characteristics / В. А. Сминтина [та ін.] ; відп. ред. В. І. Медінець ; ОНУ ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2008. 171 с. ; Острів Зміїний. Екосистема прибережних вод = Zmiinyi Island. Ecosystem of coastal waters / В. А. Сминтина [та ін.] ; відп. ред. В. І. Медінець ; ОНУ ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2008. 228 с.

¹² Шедеври в колекціях університетської бібліотеки: західноєвропейська гравюра XV–XIX століть = Masterpieces in the University Library collections: western european prints of the XV–XIX centuries : каталог-альбом / ОНУ ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка ; упоряд.: О. В. Полевщикова [та ін.] ; пер. англ.: О. В. Полевщикова, О. Л. Ляшенко ; відп. ред. М. О. Подрезова. Одеса, 2015. 146 с. (Музеї Одеського національного університету імені І. І. Мечникова ; вип. : Музей книги).

¹³ Польські стародруки з колекцій університетської бібліотеки = Starodruki polskie ze zbiorów biblioteki uniwersyteckiej : каталог / ОНУ ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка ; упоряд., пер. укр., пол. Г. В. Великодна ; наук. ред. В. Валецький ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред. О. В. Полевщикова ; наук. консультант С. Сієсс-Кшишковський. Вид. 2-ге, допов. Одеса, 2019. 391 с.

¹⁴ Книжкові пам'ятки Наукової бібліотеки Одеського національного університету : путівник / ОНУ ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка ; упоряд.: М. В. Алексеєнко, Г. В. Великодна, О. В. Полевщикова ; авт. передм. І. М. Коваль ; відп. ред. М. О. Подрезова. Одеса, 2019. 178 с.

в зібраннях Наукової бібліотеки Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова»¹⁵ та «Італійська книга епохи Відродження у фондах Наукової бібліотеки ОНУ ім. І. І. Мечникова»¹⁶ висвітлюють певні епохи розвитку друкарської справи та книговидавництва італійських та французьких видавців, у покажчиках представлені книги з різних галузей знань. Матеріали чотирьох Міжнародних книгознавчих читань «Стародруки і рідкісні видання в університетській бібліотеці» також представлені в ОФ Наукової бібліотеки [8]. Особливе місце займають дослідження української книги з фондів Наукової бібліотеки, наприклад, «Історія України в книжкових пам'ятках XVII–XVIII ст. З колекції Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова: зб. наук. праць»¹⁷ розкриває один із важливих періодів української історії XVIII ст.

Користуючись різноманітними фондами Наукової бібліотеки співробітники інформаційно-бібліографічного відділу видають бібліографічні покажчики, присвячені відомим професорам та викладачам університету. Крім персональних покажчиків, в ОФ знаходяться й тематичні. Наприклад, «Причерноморские немцы в жизни и деятельности г. Одессы и региона 1803–2003», «Юдаїка в Науковій бібліотеці ОНУ імені І. І. Мечникова» тощо [8], які створено на основі документів, що зберігаються у фондах Наукової бібліотеки. Видання «Дарители Научной библиотеки Одесского (Новороссийского) университета (1865–1920): материалы к истории Одесского национального университета им. И. И. Мечникова»¹⁸, яке представлено в ОФ Наукової бібліотеки, користується попитом у істориків, книгознавців, краєзнавців та бібліофілів. Монографія «Два століття служіння книзі. Історія Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 1817–2017»¹⁹ розглядає етапи створення та становлення бібліотеки, висвітлює 200-літню плідну працю співробітників Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

¹⁵ Рідкісні французькі видання XVI–XVIII ст. в зібраннях Наукової бібліотеки Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова / ОНУ ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка ; авт. вступ. ст. та упоряд. О. В. Полевщикова ; відп. ред. В. А. Сминтина ; наук. ред. О. О. Радзиховська ; ред.-бібліогр. М. О. Подрезова. Одеса, 2000. 72 с.

¹⁶ Італійська книга епохи Відродження у фондах Наукової бібліотеки ОНУ ім. І. І. Мечникова / ОНУ ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка ; упоряд. С. В. Савельєва ; відп. ред. В. А. Сминтина ; наук. ред., авт. вступ. ст., пер. лат. та італ. текстів О. О. Радзиховська ; ред.-бібліогр. М. О. Подрезова. Одеса, 2001. 88 с.

¹⁷ Історія України в книжкових пам'ятках XVI–XVII ст. З колекції Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова : зб. наук. пр. / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка ; упоряд.: О. В. Полевщикова [та ін.] ; наук. ред. В. М. Хмарський ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред.: О. С. Мурашко, В. С. Кочмар. Одеса, 2011. 330 с. ; Історія України в книжкових пам'ятках XVII–XVIII ст. З колекції Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова : зб. наук. праць / ОНУ ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка [та ін.] ; авт. розд.: О. А. Бачинська, Т. В. Чухліб ; упоряд. Є. В. Бережок ; наук. ред., комент. О. А. Бачинська ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред. Г. В. Великодна ; пер. з фр. та ред. Л. С. Дімова [та ін.]. Одеса, 2015. 421 с.

¹⁸ Дарители Научной библиотеки Одесского (Новороссийского) университета (1865–1920): материалы к ист. Одесского нац. ун-та им. И. И. Мечникова / Одес. нац. ун-т им. И. И. Мечникова, Науч. б-ка ; сост.: Е. В. Полевщикова [и др.] ; науч. ред. В. А. Сминтина ; библиогр. ред. М. А. Подрезова. Одесса, 2005. 422 с.

¹⁹ Два століття служіння книзі. Історія Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 1817–2017 / М. В. Алексеєнко [та ін.] ; авт. вступ. ст. та наук. ред. І. М. Коваль ; відп. ред. М. О. Подрезова ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. Одеса, 2017. 290 с.

Сучасний ОФ Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова – скарбниця, коштовностями якої бібліотека з щирим серцем обмінюється з іншими бібліотеками й установами України. На цей час – це 17 постійних партнерів-вишів України, Науково-дослідних інститутів, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Лише з 2020 року Наукова бібліотека отримала за книгообміном 860 примірників книг та періодичних видань та надіслала бібліотекам-партнерам 694 примірника поточних фахових університетських періодичних видань. Завдяки роботі з обмінним фондом Наукова бібліотека пропагує праці співробітників університету, розповсюджує відомості про Одеський національний університет імені І.І. Мечникова серед наукової спільноти України та поповнює власні фонди сучасними періодичними виданнями та монографіями.

Робота з обмінно-резервним фондом бібліотеки не припиняється. Відділом комплектування ведеться робота з упорядкування та розподілу документів, які надходять до ОФ, удосконалюється облік документів. Продовжується робота з резервною частиною обмінно-резервного фонду: відбираються примірники для поповнення основного фонду бібліотеки, вилучаються фізично зношені примірники. Ведеться робота зі створення комплектів періодичних видань Одеського національного університету імені І. І. Мечникова за минулі роки, які також будуть запропоновані партнерам для поповнення своїх книгозбірень.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР ; ред. від 01.01.2022 р. // Законодавство України : інформ.-пошук. система / Верх. Рада України. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.10.2022). – Назва з екрана.
2. Про затвердження Порядку використання документів через обмінні бібліотечні фонди : Наказ М-ва культури України від 31.10.2017 р. № 1131 // Законодавство України : інформ.-пошук. система / Верх. Рада України. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1583-17#Text> (дата звернення: 07.10.2022). – Назва з екрана.
3. Диха С. В. Актуалізація бібліотечних ресурсів засобами обмінного фонду [Електронний ресурс] / С. В. Диха, С. А. Молчанова // Стратегія розвитку бібліотек закладів вищої освіти : матеріали наук.-практ. конф. ЗВО (Хмельницький; 27 жовт. 2021 р.). – Режим доступу: http://library.khnu.km.ua/wp-content/uploads/2021/11/2021_konf.pdf/ (дата звернення: 06.11.2022). – Назва з екрана.
4. Маркевич А. И. Двадцатипятилетие императорского Новороссийского Университета : ист. зап. / А. И. Маркевич. Академические списки. – Одесса, 1890. – XV, 724, ХС с.: табл.
5. Новікова Т. В. Вплив інформаційно-комунікативних технологій на функції бібліотеки / Т. В. Новікова, Л. І. Лупіка // Вісн. Наук. б-ки. – Харків, 2013. – Вип. 3 : Краєзнавча робота бібліотек в контексті розвитку культури, духовності та нац.-патріот. виховання студент. молоді. – С. 109–114.
6. Обмінний фонд [Електронний ресурс] // Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова : офіц. сайт. – Електрон. дані. – Одеса, 2022. – Режим доступу: <http://lib.onu.edu.ua/obminnyj-fond/> (дата звернення: 08.11.2022). – Назва з екрана.
7. Обмінний фонд: Гуманітарні науки [Електронний ресурс] // Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова : офіц. сайт. – Електрон. дані. – Одеса, 2022. – Режим доступу: http://lib.onu.edu.ua/gum_nauku_obmin/ (дата звернення: 08.11.2022). – Назва з екрана.

8. Обмінний фонд: Праці Наукової бібліотеки [Електронний ресурс] // Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова : офіц. сайт. – Електрон. дані. – Одеса, 2022. – Режим доступу: <http://lib.onu.edu.ua/pratsi-nb/> (дата звернення: 08.11.2022). – Назва з екрана.
9. Обмінний фонд: Праці, присвячені Одеському національному університету імені І.І. Мечникова [Електронний ресурс] // Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова : офіц. сайт. – Електрон. дані. – Одеса, 2022. – Режим доступу: <http://lib.onu.edu.ua/pratsi-prysv-onu/> (дата звернення: 08.11.2022). – Назва з екрана.
10. Обмінний фонд: Природничі науки [Електронний ресурс] // Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова : офіц. сайт. – Електрон. дані. – Одеса, 2022. – Режим доступу: http://lib.onu.edu.ua/prugrod_nauky_obmin/ (дата звернення: 08.11.2022). – Назва з екрана.
11. Отчет о работе Научной библиотеки ОГУ им. И.И. Мечникова / Одес. гос. ун-т им. И.И. Мечникова, Науч. б-ка. – Одесса, [1940 за 1939]. – 10 с.: табл.
12. Отчет о работе Научной библиотеки ОГУ им. И.И. Мечникова / Одес. гос. ун-т им. И.И. Мечникова, Науч. б-ка. – Одесса, [1948 за 1947]. – 22 с.
13. *Селіверстова О. М.* Обмінний фонд [Електронний ресурс] / О. М. Селіверстова, Т. П. Котова // Українська бібліотечна енциклопедія : наук. проект / НБУ ім. Ярослава Мудрого. – Електрон. дані. – Київ, 09 лют. 2015 ; ост. ред.: 21 січ. 2020. – Режим доступу: <https://bit.ly/3t18LsG> (дата звернення: 07.10.2022). – Назва з екрана.
14. *Селіверстова О. М.* Резервний фонд [Електронний ресурс] / О. М. Селіверстова // Українська бібліотечна енциклопедія : наук. проект / НБУ ім. Ярослава Мудрого. – Електрон. дані. – Київ, 09 лют. 2015 ; ост. ред.: 10 лют. 2015. – Режим доступу: <https://bit.ly/3DYOcHn> (дата звернення: 07.10.2022). – Назва з екрана.
15. *Шестериков П. С.* Постановка библиотечного дела в университетских и некоторых других библиотеках России / П. С. Шестериков. – Одесса : «Коммерческая» тип. Б.И. Сапожника, 1915. – 261 с.: рис., табл., 1 л. табл.

References

- [1]. Pro biblioteku i bibliotечnu spravu: Zakon Ukrainy at 27 Januar 1995 № 32/95-BP; edit. At 01.01.2022 [About libraries and librarianship: Law of Ukraine]. *Zakonodavstvo Ukrainy [Legislation of Ukraine]*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> [Accessed 07 Oktober 2022].
- [2]. Pro zatverdzhennia Poriadku vykorystannia dokumentiv cherez obminni bibliotечni fondy: Nakaz Ministerstva kultury Ukrainy at 31 Oktober 2017 № 1131 [On approval of the Procedure for using documents through exchange library funds: Order of the Ministry of Culture of Ukraine]. *Zakonodavstvo Ukrainy [Legislation of Ukraine]*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1583-17#Text> [Accessed 07 Oktober 2022].
- [3]. Dykha S. V., Molchanova S. A. Aktualizatsiia bibliotечnykh resursiv zasobamy obminnoho fondu [Updating of library resources by means of the exchange fund]. *Stratehiia rozvytku bibliotek zakladiv vyshchoi osvity: materialy naukovo-praktychnoi konferentsii zakladiv vyshchoi osvity [The strategy of the development of libraries of higher education institutions: materials of the scientific and practical conference of higher education institutions]*. Khmelnytskyi, 27 Oktober 2021. Available at: http://library.khnu.km.ua/wp-content/uploads/2021/11/2021_konf.pdf/ [Accessed 26 November 2022].
- [4]. Markevich A. I. *Dvadsatipiatilietie imperatorskogo Novorosyiskogo Universiteta: istoricheskaya zapiska. Akademicheskije spiski [Twenty-fifth anniversary of the Imperial Novorossiysk University]*. Odessa, 1890, XV, 724, XC p.
- [5]. Novikova T. V. Vplyv informatsiino-komunikativnykh tekhnolohii na funktsii biblioteky [The impact of information and communication technologies on library functions]. *Visnyk Naukovoї biblioteky [Bulletin of the Scientific Library]*. Kharkiv, 2013, iss. 3, pp. 109–114.
- [6]. Obminnyi fond [Exchange fund]. *Naukova biblioteka Odeskoho natsionalnoho universytetu im. I. I. Mechnykova: ofitsiyni sait [Scientific library of Odesa I. I. Mechnikov National University]*. Available at: <http://lib.onu.edu.ua/obminnyj-fond/> [Accessed 08 Oktober 2022].
- [7]. Obminnyi fond: Humanitarni nauky [Exchange fund: Humanities]. *Naukova biblioteka Odeskoho natsionalnoho universytetu im. I. I. Mechnykova: ofitsiyni sait [Scientific library of Odesa I. I. Mechnikov National University]*. Available at: http://lib.onu.edu.ua/gum_nauky_obmin/ [Accessed 08 Oktober 2022].
- [8]. Obminnyi fond: Pratsi Naukovoї biblioteky [Exchange fund: Proceedings of the Scientific Library]. *Naukova biblioteka Odeskoho natsionalnoho universytetu im. I. I. Mechnykova: ofitsiyni sait [Scientific library of Odesa I. I. Mechnikov National University]*. Available at: <http://lib.onu.edu.ua/pratsi-nb/> [Accessed 08 Oktober 2022].

- [9]. Obminnyi fond: Pratsi, prysviacheni Odeskomu natsionalnomu universytetu imeni I. I. Mechnykova [Exchange fund: Proceedings dedicated to Odesa I. I. Mechnikov National University]. *Naukova biblioteka Odeskoho natsionalnoho universytetu im. I. I. Mechnykova: ofitsiyni sait* [Scientific library of Odesa I. I. Mechnikov National University]. Available at: <http://lib.onu.edu.ua/pratsi-prysv-onu/> [Accessed 08 Oktober 2022].
- [10]. Obminnyi fond: Pryrodnychi nauky [Exchange fund: Natural Sciences]. *Naukova biblioteka Odeskoho natsionalnoho universytetu im. I. I. Mechnykova: ofitsiyni sait* [Scientific library of Odesa I. I. Mechnikov National University]. Available at: http://lib.onu.edu.ua/pryrod_nauky_obmin/ [Accessed 08 Oktober 2022].
- [11]. *Otchet o rabote Nauchnoj biblioteki Odesskogo nacional'nogo universiteta im. I. I. Mechnikova* [Report on the work of the Scientific Library of the Odesa I. I. Mechnikov National University]. Odessa, [1940 for 1939], 10 p.

Надійшла 05.10.2022 р.

Danyiuk N. Ye.,

Chief of the Department of completing
Scientific Library of the Odesa I. I. Mechnikov
National University
24 Preobrazhenska St., Odesa, 65082, Ukraine,
tel.: (048) 722 12 10
e-mail: komplekt@onu.edu.ua

**BOOK EXCHANGE FUND OF THE SCIENTIFIC LIBRARY
AS A BUSINESS CARD OF THE UNIVERSITY**

Summary

Forming, accumulating, as well as bookkeeping of documentary resources is one of the traditional functions of a modern library. Library book collections are of exceptional importance for the formation of the national cultural heritage of the state. The Book Exchange Fund (hereinafter – BEF) of the Scientific Library of the Odesa I. I. Mechnikov National University is a part of its Exchange and Reserve Fund. The department is intended for exchange, redistribution, free transfer of documents to libraries and other institutions.

BEFs in libraries acquired a legal status in 1959 when a special resolution of the Soviet government was adopted. The documents began to be redistributed through an Exchange and Reserve Fund, which contributed to the preservation of non-core and duplicate editions in some libraries that could be in demand in other libraries. The mechanism for using documents that are in library exchange funds is defined by *The procedure for using documents through exchange library funds*. In 1947, a BEF for monographic literature was arranged while a BEF for periodicals was allocated. Nowadays the BEF consists mainly of duplicate editions of the University. These are publications highlighting the history of Odesa National University, the works of the teaching staff of the Humanities and Natural Sciences faculties, as well as publications prepared by the Scientific Library staff. The activities of the Department of Rare books are aimed at researching private collections of the Library. Special attention is paid to the research of Ukrainian books from the stacks of the Scientific Library. Employees of the Information and Bibliographic Department publish bibliographic indexes, both thematic and devoted to personalities.

It is worth mentioning that the Scientific library exchanges specialized periodicals with partner libraries. The Library has 17 permanent book exchange partners, namely

the higher educational institutions, research institutes, the National V.I. Vernadskyi Library of Ukraine. Since 2020 alone, the Library has received through book exchange 860 copies of books and periodicals and sent to its partner libraries 694 copies of current professional University periodicals. This method of periodicals distribution contributes to the popularization of the academic achievements of scientists of the Odesa I. I. Mechnikov National University in the professional community.

The content of the BEF is disclosed with the help of a reference apparatus, that is card catalogues and non-annotated bibliographic lists of books and periodicals, posted on the website of the University Library in the section *Exchange and Reserve Fund (Book Exchange Fund)*. The Book Exchange Fund is separated from the main stacks, it is not inventoried and is not used for reader service.

The work with the Exchange and Reserve Fund of the Library is ongoing. The Book Acquisition Department is carrying out organization and distribution the documents which come to the BEF, improving the accounting of documents. The Department staff continues processing the reserve part of the Exchange and Reserve Fund selecting copies to replenish the main fund of the Library and removing physically worn copies.

Keywords: book exchange fund, exchange and reserve fund, book exchange, Scientific library of the Odesa I. I. Mechnikov National University.